

Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerdeki Meslek Etiği Üzerine Kavramsal Bir İnceleme¹

Mustafa Kemal EROĞLU², Mustafa ÇETİN³

Özet

Bu çalışmada, “etik” kavramının tanımına bakmak, eğitim öğretimde etik ve meslek etiğinin tanımını, boyutlarını ve ilkelerini incelemek, “okul yöneticiliği ve öğretmenlik meslek etiği” konularını teorik olarak irdelemek ve okullardaki “meslek etiği ilkelerinin” bir resmini sunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla tarihsel süreç içerisinde sürekli sorgulanan etik konusundaki yaklaşımlara bakılmış, meslek etiği ile ilgili güncel araştırmalar incelenmiş ve güncel bilgiler yeniden ele alınarak alana katkıda bulunmaya çalışılmıştır. “Etik”, “meslek etiği”, “etik kültür”, “eğitim – öğretimde etik”, “okul yöneticileri ve öğretmenlerde mesleki etik” konularında yazılmış olan makaleler, kitaplar ve tezler incelenmiş ve bu kavramlar hakkında veri toplanmaya çalışılmıştır. Etik kavramı her ne kadar soyut olarak algılsa da günlük işlerin içerisinde oldukça sık olarak görülebilmektedir. Çünkü etik kavramının en temel unsuru insandır. Bireylerin sürekli olarak etkileşim içinde olduğu okullarda da etik dışı davranışların kesin çözümü, bireysel düzeyde etik kültürünün bu kurumlara aktarılmasıdır. Bu durum oldukça uzun bir süreç gerektirebilir.

Anahtar Kelimeler: Etik, meslek etiği, okul yöneticileri ve öğretmenlerdeki mesleki etik

A Conceptual Analysis on Professional Ethics in School Administrators and Teachers

Abstract

In this study, it is aimed to look at the definition of the concept of ethics, to examine the definition, dimensions, and principles of ethics and professional ethics in education, to examine the issues of school administration and teaching professional ethics theoretically, and to present a picture of the principles of professional ethics in schools. For this purpose, approaches to ethics, which have been constantly questioned in the historical process, have been examined, current research on professional ethics has been examined, and current information has been reconsidered and tried to contribute to the field. Articles, books, and theses written on the topics of "ethics", "professional ethics", "ethical culture", "ethics in education - teaching", and "professional ethics in school administrators and teachers" were examined and in-depth data on these concepts were tried to be collected. Although the concept of ethics is perceived as abstract, it can be seen quite often in daily work. Because the most basic element of the concept of ethics is human. The definitive solution to unethical behaviour in schools where individuals are constantly interacting is to transfer the ethical culture to these institutions at the individual level. This can take quite a long time.

Keywords: Ethics, professional ethics, professional ethics in school administrators and teachers

Makale Geçmişi	Geliş: 14.08.2022	Kabul:08.10.2022	Yayın: 27.12.2022
Makale Türü	Derleme Makalesi		
Önerilen Atf	Eroğlu, M. K. & Çetin, M. (2023). Okul yöneticileri ve öğretmenlerdeki meslek etiği üzerine kavramsal bir inceleme. <i>Uluslararası Disiplinlerarası Mükemmellik Arayışı Dergisi (UDMAD)</i> , 2(2), 8-18.		

¹ Bu çalışma birinci yazarın tezsiz yüksek lisans projesinden üretilmiştir. Çalışma, 14. Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Kongresi'nde (ICONTE 2023) (31 Ağustos-3 Eylül 2023) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar: Uzm. Öğrt., Nazilli Atatürk Anadolu Lisesi, Aydın/Türkiye, m.k.eroglu@icloud.com, ORCID: 0009-0000-1853-2791.

³ Uzm. Öğrt., Nazilli Atatürk Anadolu Lisesi, Aydın/Türkiye, mktcetin22@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8219-4678

Giriş

Etik, soyut bir kavram olarak algılandığında da günlük faaliyetlerimizin içine somut bir şekilde yerleşmiş durumdadır. Etiğin temel unsuru insandır. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetlerin ortaya çıkmaması için yapılabilecek çalışmalardan biri, bireysel düzeyde etik kültürünün oluşturulması olabilir. Etiği incelemek ve etik kuralları belirli standartlarda formüle etmek çok karmaşık ve zor bir konudur (Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği [TÜSİAD], 2005: 41). Bu bağlamda etiğin, insan davranışlarının esasında yer alan ilkeleri araştıran ve iyi-kötü, doğru-yanlış kavramları üzerinde tartışmaya fırsat sunan felsefe alanının bir kolu olduğu söylenebilir. Yıllardır düşünürler, insanların olumlu ya da olumsuz olarak değer attikleri kavramlar üzerinde tartışmışlar ve erdemin peşinden gitmişlerdir. Özellikle son yıllarda meslek etiği kavramının üzerine tartışmalar giderek artmaktadır. Çeşitli meslek kollarında çalışan bireylerin uyması gereken genel kurallar belirlenmeye çalışılmakta ve öğretmenlik de mesleklerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Sınırlı sayıda da olsa eğitimciler, mesleğin etik ilkelerini oluşturmaya katkı sağlamaktadırlar (Aydın, 2003). Giderek artan rekabet ortamında etkinlik gösteren şirketlerin başarılı olabilmelerinin yolu onları emsallerinden farklılaştıran değerlerin farkında olmalarıdır. Bunun için etik davranışla karakterize edilen bir güven ortamı yaratmanın gerekliliği vurgulanmaktadır (Gojayeve, 2021: 2). Etik ve mesleki etik üzerine tartışmalar uzun süredir var olmakla birlikte etik eğitimi pratiğine tam olarak yansımamıştır. Etik eğitiminin nasıl daha verimli hale getirilebileceği, nasıl değerlendirilebileceği veya etik eğitiminin mesleği nasıl etkilediği konusundaki tartışmalar henüz olgunlaşmamış durumdadır. Uygulayıcılara yol göstermesi için eğitimde etik konusundaki teorik araştırmalara çok fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Coşkun ve Çelikten, 2020).

Toplum tarafından öğretmenler, üstün karakterli, fedakâr, sorumluluklarını yerine getiren ve öğrencileri için iyi davranış modelleri oluşturan ve hak ettikleri saygıyı gören bireyler olarak kabul edilmektedir. Ancak bunun yanında etik kavramını bilmeyen, temel etik değerlere sahip olmayan öğretmenler de bulunmaktadır (Burnside, 1996'dan aktaran Gözütok, 1999: 83-90). Eğitim yöneticilerinin ve özellikle okul yöneticilerinin davranışları büyük önem taşımaktadır. Bu önem, ilk olarak eğitim yöneticisinin okul gibi eğitim işlerini üstlenmiş ve doğru davranış kazandırmayı amaçlayan bir kurumun en yetkili temsilcisi olmasından; ikinci olarak da eğitim yöneticilerinin hem iş görenler için hem de öğrenciler için bir otorite figürü olarak rol modeli olmaları gerekliliğinden kaynaklanır (Aydın, 1998: 145).

Meslek etiği eğitim yöneticileri açısından da ele alındığında, okul gibi eğitim – öğretim işlerinin sorumluluğunu almış kurumların doğru ve istendik davranış kazandırma amacı doğrultusunda hareket etmek zorunda oldukları ifade edilebilir. Bu açıdan da en sorumlu kişiler olarak okul müdürlerinin hem öğretmenlere hem de öğrencilere rol model olmaları gerekmektedir. Okul müdürlerinin davranışları, demokratik toplumun değerleri ile bütünleşmeli ve evrensel etik ilkeler tarafından yönlendirilmelidir. Farklı kültürlerle ve düşüncelere karşı hoşgörülü olmak toplumun tüm fertlerine saygılı olmak, bireylerin eşitliğine ve kaynakların adil dağıtılması etik ilkenin temelini oluşturmaktadır (Gronn, 1999'dan aktaran Çetin ve Özcan, 2004: 24). Bu bilgiler ışığında bu çalışmada etik kavramının tanımına bakmak, eğitim öğretimde etik ve meslek etiği tanımları ve boyutlarıyla incelemek, okul yöneticiliği ve öğretmenlik meslek etiği konularını teorik olarak incelemek ve eğitim-öğretim ortamlarındaki meslek etiği uygulamalarının bir resmini sunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla tarihsel süreç içerisinde sürekli sorgulanan etik konusundaki yaklaşımlara bakılmış, etik ve meslek etiği ile ilgili güncel araştırmalar irdelenmiş ve güncel bilgiler yeniden ele alınarak alana katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

Etik, Mesleki Etik, Eğitim-Öğretimde Etik

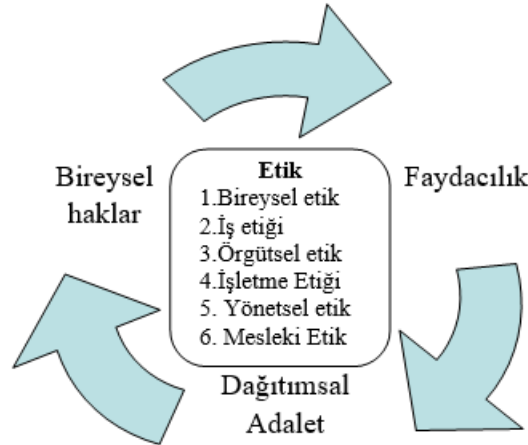
"Etik" ve "ahlak" terimleri genellikle eşanlamlı olarak değerlendirilebilmektedir. Etiğin öznel yargı ve değerlerden çok ilkeler, genel yargılar ve normlarla ilgilendiği söylenebilir. Etimolojik olarak, etik kelimesi eski Yunanca "ethos" a kadar uzanmaktadır (Bartneck, Lütge, Wanger ve Welsh, 2020: 17). Karakter anlamına gelen etik terimi, Latince "etik" ve Yunanca "ethikos" kelimelerinden türetilmiştir. Etik, belirli insan davranışları ve ahlaki standartlarla ilgilidir (Sabuncuoğlu, 2011: 2). Felsefe alanının içerisinde etik; davranışsal olarak "İyi nedir?" ve "Neler iyidir?" konularını araştıran bir bilim; toplumsal yaşamda, insanların toplum içinde birbirleri ile olan ilişkilerde neleri yapıp neleri yapmamaları gerektiği ile ilgili kurallar bütünüdür. Belirli bir alanda çalışan kişilerin uyması gereken kuralları belirleyen ve o alanla ilgili uygulamalarda ortaya çıkması gereken davranışları inceleyen

meslek etiği, yeni ve bu iki tanımı bünyesinde barındıran bir nitelik taşımaktadır (Yıldırım ve Kadioğlu, 2007: 76). Temeli değerlere dayanan ve insanların doğru kararlar alma yollarına ışık tutan etik olgusu hakkında düşünürlerin pek çok kuramı bulunmaktadır. Bu teoriler; tanımlayıcı, normatif, metaetik ve feminist etik boyutlarında geliştirilmiştir. Tanımlayıcı etik; normlar ve kurallar oluşturmak yerine insan davranışına odaklanır, gözlem ve sonuçları açıklamaktadır. Etiğin tanımlayıcı boyutu içinde “gelişimci (evrimci) yaklaşım” yer almaktadır. Evrimci yaklaşım, ahlakın organik evrimin bir sonucu olduğu ve bu nedenle biyolojik nedenlerle ilişkilendirilebileceği tezini kapsamlı bir teoriye dönüştürmüştür. Normatif etik, ahlaki eylem için normlara ve ilkelere işaret eden birçok yaklaşım ve teori ile etik alanındaki en geniş araştırma alanını temsil eder. Normatif etik çerçevesinde; teolojik, deontolojik ve aksiyolojik teoriler ele alınmaktadır (Acar, 2022:18-24). Metaetik, ahlaki düşünce, konuşma ve pratiğin metafiziksel, epistemolojik, semantik ve psikolojik varsayımlarını ve taahhütlerini anlama girişimidir. Metaetik; değerler, eylemlerin nedenleri ve insan motivasyonu arasındaki bağlantıyı araştırmaktadır (Standford Felsefe Ansiklopedisi, 2007).

Etik, bireylerin, grupların veya örgütlerin eylemlerini güçlü bir şekilde etkileyen davranış standartlarıdır. Etik davranış ya bilinçli olarak kontrol edilebilmekte ya da bilinçaltı eğilimlerle kabul edilmektedir (Peach ve Reddick, 1986: 3). Etik şeyler yapmakla etik olarak yapmak arasında ayırım yapmak, etik olan pedagojik seçimleri anlamak ve yapmak ve istenmeyen sonuçların her zaman var olan olasılığını hesaba katmak da bir ihtiyaçtır (Holmes ve diğerleri, 2022: 504). Etik kurallar, tam rekabet ortamında piyasanın sağlıklı işlemlerini sağlamak için toplumun değer yargılarına uygun olarak kanunlara ek olarak geliştirilmiş kurallar bütünüdür. Ayrıca bazı davranışlar yasal olsa da etik olmayabilir (Aydın, 2002: 43-44). Örgütlerde verilen hizmetlerin en önemli belirleyicisi insandır. Örgütlerin hedeflerine ulaşması, verimliliği en üst düzeyde sağlaması, çalışan performansını ve iş tatminini artırması, çalışanlarının örgüte bağlılığını sağlaması ve yöneticilerin oluşturduğu etik iklim yapısını algılaması önemlidir. Örgütsel bağlılığı ve çalışan verimliliğini etkileyen faktörlerden biri de örgütün etik örgütsel iklimidir (Gojaveva, 2021: 63). Etik örgütsel iklimin oluşmasında mesleki etik ilkelerin belirlenmesi oldukça önemli bir durumdur. Meslek etiğinin daha net anlaşılabilmesi için etiğin üç esas boyutundan bahsetmek gerekmektedir. Bu prensiplere ilişkin kavramlar etiğin etrafında bir koruyucu kalkan görevi görebilmektedir. Aşağıdaki Şekil 1’de bu prensipler gösterilmektedir.

Şekil 1.

Mesleki Etik Üç Tarz

McShane, S. ve Glinow, M. A. (2016). *Örgütsel Davranış*. (Çev. Günsel, A. ve Bozkurt, S.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Şekil 1 incelendiğinde etiğin altı türü olduğu görülmektedir. Bunlar; bireysel etik, iş etiği, örgütsel etik, işletme etiği, yönetmelik etik ve mesleki etik. Tüm bu etik türlerinin üç temel etik prensibinin kapsamında değerlendirildiği Şekil 1’de de görülmektedir. Bu üç etik kategori aşağıda kısaca açıklanmaktadır (Günsel ve Bozkurt, 2016: 37-38):

- Faydacılık; bu ilke, mümkün olduğunca çok insana en iyiyi sunmak için çaba gösterilmesi gerektiğini öne sürer. Başka bir deyişle, durumdan etkilenenler için en tatmin edici olan seçeneği seçmek doğrudur.

- Bireysel haklar; bu ilke, tüm çalışanların açıkça tanımlanmış bir çerçeve içinde hareket etmelerini sağlayan haklara sahip olduğunu yansıtır. Bu ilkenin en sık alıntılanan örnekleri; hareket özgürlüğü, fiziksel güvenlik, ifade özgürlüğü ve adil yargılanma sürecidir.
- Dağıtıcı adalet; bu ilke, benzer konum ve konumlardaki kişilerin benzer fayda ve sorumluluklara sahip olması gerektiğini vurgular; eşit olmayanların, farklılıkları oranında farklı yararları ve görevleri olmalıdır.

Okullar, karmaşık eğitim sistemleri içinde yer alan karmaşık örgütsel ortamlardır. Okulların bu karmaşık örgütsel yapılarının kalıcı sürekliliği, genellikle değişiklikler yapılmasını zorlaştırır (Southgate ve diğerleri, 2019: 23). Bir kamu hizmeti olan eğitimin, toplumsal bir kurum olan okullarda da uzman kişiler tarafından bireylere sunulması gerekmektedir (Aydın, 2003: 7). Kamu adına hizmet veren okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin hizmetin etkili sunumundan da sorumlu olmaları beklenmektedir. Son yıllarda mesleki davranışların sorunları, mesleki davranışları sorgulamayı zorunlu kılmaktadır. Bu sorgulama eğitimde de dikkatleri etik ve etik davranışlara yöneltmektedir (Gözütok, 1999: 83–97). Eğitimcilerin davranış biçimlerini yargılayabilmeleri için standart olarak belirlenmiş sorumluluklar; öğrenciye yönelik ve mesleğe yönelik olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır (Strike ve Soltis, 2004'den aktaran Çokan, 2006: 20). Eğitimde etik konusu ile ilgili evrensel olarak kabul görmüş ve kişilerce olduğu kadar farklı örgütler tarafından özgün olarak sunulmuş başta fırsat eşitliği, adalet, sağlıklı ve güvenli eğitim ortamı oluşturma, tarafsızlık, profesyonellik, dürüstlük, güven, saygı gibi prensiplerden söz edilmektedir (Bayram, 2014: 184).

Bu durum, eşitsiz bir ilişki olarak ifade edilmektedir. Sınıf içi diyalogların ve etkileşimlerin analizleri göstermiştir ki, öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki eşitsiz bir güç varlığı üzerine temellenmiştir. Bu ilişkide öğretmen, sınıftaki otorite figürüdür ve çok kısa zaman dilimleri içinde karmaşık etik kararlar almak durumunda kalabilmektedir (Johnson ve Buzelli, 2002: 40). Müfredata sadece etik konuların yerleştirilmesi yetmeyebilir. Bunun yanında öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesi sağlanmalı, etik hususlar değerlendirme kriterlerinin temel bir parçası yapılmalı ve üretilen projeler için biçimlendirici değerlendirme ya da geri bildirim sürecinin bir parçası olarak etik ile ilgili tartışmalar yapılmalıdır (Holmes ve diğerleri, 2022: 516). Çalışma hayatında yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı durumlarda ahlaki normlar çalışanların davranışlarını düzenlemekte ve yönlendirmektedir. Bir kamu görevlisinin aldığı kararların kişisel değerlere dayandığı akılda tutulmalıdır. Bu anlamda iş ahlakı, kişinin bir işi yaparken dikkate alması ve içselleştirmesi gereken kural, tutum ve davranışları kapsamaktadır (Usta, 2011: 45). Sürdürülebilir rekabet ortamında şirketlerin güçlerini ve konumlarını ortaya koymaları kolay olmamaktadır. Bunun için örgütün etkililiği ve verimliliği için en önemli unsurlardan biri olan insan kaynağının öncelikle çalışma koşulları, ücret, yönetim biçimi, iletişim biçimleri ve etik ilkeleri gibi farklı faktörlerle örgüt bünyesine kazandırılması gerekmektedir (Gojaveva, 2021: 5). Tüm bu koşullara bağlı olarak meslek etiği ilkeleri evrensel olmakla beraber dinamik bir yapıya sahiptir ve zamanla meydana gelen yeni koşullara göre yeniden şekillenmektedir (Karataş ve diğerleri, 2019: 31).

Okul Yöneticilerinde Mesleki Etik

Okul yönetiminin liderliği sağlama becerisinde etik değerler büyük rol oynamaktadır. Etik değerlerin yansımaları, yöneticinin liderlik tarzı ve günlük olarak karşılaştığı durumlarda sergilediği mesleki ve ahlaki davranışlarda görülebilir. Günlük kararlarda bilinçaltındaki ahlaki eğilimler davranış etkiler (Aydın, 2002: 156). Adalet, insan hakları, faydacılık ve bireysellik ilkeleri etik davranışı belirleyen kaynaklardır. İnsanla ilgili mesleklerde uyulması gereken davranış kuralları “meslek etiği” olarak tanımlanmaktadır. Mesleki etik, bireysel profesyonellerin bu kuralları koruma çabalarıyla bağlantılı olarak yaşamakta ve gelişmektedir (Gözütok, 1999: 86). Türkiye’de öğretmenlikle ilgili meslek etiği ile doğrudan ilgili herhangi bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Bunun yerine geçebilecek yasal bir belge ise “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” olarak gösterilebilir (Toprakçı, Bozpolat ve Buldur, 2010: 36).

Etik bilimi, insanların gelenek haline getirdikleri davranış kurallarına basit bir şekilde uymayıp, bu davranışları kabul etmek için rasyonel nedenler aradıkları zaman başlamaktadır. Davranışlarına mantıklı sebepler arayan kişiye de “etiysen” denir. Etik, iyi eylem hakkında bir yargıda bulunmaya çalışırken, sanki bireyi düşünerek eğitir gibi, bireyi düşünmeye yönlendirir (Usta, 2011: 41). Haksız bir durumla karşılaştığında, adil dediğimiz şekilde nasıl davranılacağını ve olayları başka birinin bakış açısından

nasıl görebileceğini eğitimci kendine sormalıdır. İşinde adil olmaya çalışmalıdır. Çünkü mesleki etik hem bilgi hem de eylem gerektirir. Bir eğitimci, yaptığı şeyi neden yaptığının farkına vardığında kendisine koyduğu kuralları da anlayabilir (Çokan, 2006: 23). Dünyada herhangi bir ülke ve/veya eğitim kurumunun öğretmenlere yönelik belirli bir etik kuralı olup olmadığı düşünüldüğünde, öğretmen etiği konusunda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çeşitli öğretmen dernekleri, sendikaları ve hükümetin eğitim birimleri tarafından hazırlanmış olan “Temel Kurallar Öğretmenlik Mesleği Temel Etik Kodları” adlı bir belge bulunmaktadır (Toprakçı, Bozpolat ve Buldur, 2010: 37).

Okul yöneticilerinin eylemleri, demokratik bir toplumun değerleri ile ilişkilendirilmeli ve evrensel etik ilkelere dayanmalıdır. Etik ilkeler, toplumun tüm üyelerine saygı, farklı kültür ve fikirlere hoşgörü, tüm insanların eşitliğini kabul etme ve kaynakların adil dağılımını kapsamaktadır (Calabrese 1989: 16'dan akt. Aydın, 2002: 157). Mcshane ve Glinow (2000) yaptığı çalışmada, birçok araştırmayı inceleyerek dürüstlük ve etiğin, etkili liderlerde en çok tercih edilen liderlik özelliği olduğunu belirtmişlerdir (Günsel ve Bozkurt, 2016: 37). Okulda etik ortamın oluşmasında en temel faktör okul yöneticisidir. Etik iklim, yalnızca bir dizi ilke veya kanunla değil, aynı zamanda eylemin sorumlulukla bağlantılı olduğu dikkatli bir tutumla da elde edilebilir. Yönetici tarafından alınan tüm kararlar okulun etik iklimini oluşturmaktadır (Aydın, 2002: 159).

Etik iklim, örgütsel bağlılığı önemli ve çeşitli şekillerde etkilemektedir. Örgütsel bağlılığı yüksek olan bireylerin yer aldığı bir örgütte daha iyi bir etik iklimin ve daha yüksek iş tatmininin oluştuğu ifade edilebilir (Gojaveva, 2021). Bunun için etik ilkelerin okul kültürüne entegre edilmesi ve daha kolay benimsenebilmesi için okulun örgütsel değer ve normları ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Okul yöneticileri, öğretmenler tarafından benimsenmesi gereken etik değerlerin vazgeçilmezliğini bir liderlik görevi olarak görmelidir (Çelik, 1999: 104). Örneğin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin mesai saatlerinde sanal kaytarma davranışları, öğretmenin ve yöneticinin mesleği ile bağdaşmayan davranışlardır. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin bu tür etik dışı davranışları meslek etiğinin uygulanmasında sorunlar yaratabilmektedir (Akça, 2022: 3).

Öğretmenlerde Mesleki Etik

Öğretmenlik bir meslektir ve bu mesleği diğer mesleklerden ayıran önemli farklılıklarından biri de eğitim ve etik ilişkisinde yatmaktadır. Öğretmenlik mesleğinde öğretmenlik “tüm meslek dallarında profesyonellerin yetiştirilmesi” açısından diğer mesleklerden daha önemlidir ve farklılık göstermektedir. Bu nedenle kendi özellikleri bağlamında meslek etiğine sahip olmalıdır (Toprakçı, Bozpolat ve Buldur, 2010: 36). Öğretmen öyle bir aydın bilinci geliştirmiş olmalıdır ki, kendi özneliğinden sıyrılarak, herhangi bir duruma verilebilecek farklı tepkileri çözümlenebilmelidir (Akbaş, 2002: 15). Öğretmenlerde olması gereken duyuşsal alan yeterliklerinden biri de yerel ve evrensel düzeyde uygun tutum ve davranışlar sergileyerek meslek etiği çerçevesinde mesleğini icra etmektir (Karataş ve diğerleri, 2019: 32).

Dünyada tüm meslekler için üyelerin davranışlarını sınırlayan ilkeler belirlenerek, çalışanların bilgisizlikten ya da kişisel eğilimlerinden kaynaklanan etik dışı davranışlarda bulunmaları engellenmeye çalışılmaktadır. Bu durum tüm eğitimcilerin de hizmet öncesi yetiştirilme sürecinde iyi bir etik eğitimden geçmesini gerekli kılmaktadır. Böylece öğretmen adayları, kararlarında ve eylemlerinde temele alacakları etik değerler ve karşılaştıkları ikilemleri nasıl çözeceklerine dair hem kuramsal bilgi edinebilir hem de bir farkındalık geliştirebilirler (Aydın, 2003: 58). Karataş ve diğerleri (2019: 40) araştırmalarında etik bir öğretmenin öncelikle mesleki ilkelere bağlı kalması ve mesleğini içtenlikle icra etmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Kendi etik deneyimlerini yansıtmak ve öğrencilerin sınıf ortamıyla uyumlu kendi davranışlarına ilişkin etik bir farkındalık geliştirmelerine yardımcı olmak eğitimcilerin sorumluluğundadır. Öğretmen-öğrenci ilişkileri ve sınıf yönetimi gibi alanlarda etik karar verme esastır (Cooper, Simonds ve Cheri, 2003'den aktaran Çokan, 2006: 23). Bununla birlikte, bir bireyin davranışının ahlakiliği, yalnızca dış etkenler veya toplumsal değerler tarafından belirlenemez. Ahlak, toplumsal değerlerimizin yanı sıra kişisel değerlerimizle de ilgilidir. Etik kararlar verme yeteneği, ahlaki değerlerle de ilişkilidir. Çünkü kişinin belirli bir davranışa karar verirken genellikle birden fazla alternatifini bulabilmektedir. İnsan kendini ve diğer insanları düşünerek hareket etmelidir (Akbaş, 2002: 12). Öğretmenlerin etik ilkelere uymaları, işlerinin başarısı için öğrettikleri konuya hakim olmaları ve ders anlatabilmeleri kadar

önemlidir. Öğretmenler dürüstlük, cömertlik, çalışkanlık gibi bazı niteliklere sahip olmalıdırlar, aksi halde öğrencilerinden bu ve benzeri nitelikleri bekleyemezler (Fenstermacher, 1990'dan aktaran Koç, 2010: 15).

Etik öğretmenden beklenen “öğrencinin gelişimini izleme”, “öğrenci bilgilerini gizleme”, “sağlıklı ve güvenli bir eğitim ortamı oluşturma” ve “bağış talep etmeme” gibi davranışlardır. Bu tür öğretmen davranışları daha çok yöneticilerden beklenen davranışlar arasında sayılabilir (Karataş ve diğerleri, 2019: 41). Öğretmenlerin okul ortamında öğrencileri ya da meslektaşları ile kurdukları etik ya da etik dışı ilişkiler, öğretmenlerde psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Bu durumda öğretmenlerin psikolojik iyi oluşlarını etkilemesi muhtemel etik davranışların ne ölçüde etkili olduğunun belirlenmesi oldukça önemlidir (Söner ve diğerleri, 2022: 141). Etik çalışmalar sonucunda “iyi”, “istenen”, “gerekli”, “kabul edilebilir”, “destekleyici”, “doğru veya yanlış”, “kabul edilebilir ve kabul edilemez” davranış standartları belirlenmiştir (Gözütok, 1999: 85). Kişinin etik ilkeleri; felsefe, kültürlenme, kişisel inançlar, toplumun ahlaki normları ve kanaatler üzerine kuruludur. Sonuç olarak etik, düşünce kalıpları, tutumlar, bireysel ve grup eylemleri ve kişisel tepkiler aracılığıyla yorumlanır (Peach ve Reddick, 1986: 4). Ahlak, kültürel değerler ve idealler açısından neyin doğru neyin yanlış olduğunu ve bunlara uygun olarak nasıl davranılacağını belirlemektedir. Ahlak kavramı, yazılı olmayan davranış ölçülerini içermektedir (Altinkurt ve Yılmaz, 2011: 114). Öğretmenlerin eğitimde öğrencilere aşımaya çalıştıkları davranışların temelinde etik ilke ve değerler yatmaktadır. Bu etik ilke ve değerler, etik davranışla olumlu yönde ilişkilidir (Söner ve diğerleri, 2022: 143).

Son on yılda birçok ülkede eğitim ve öğretimde bazı ortak sosyal ve etik değerlere yönelik çalışmalar artmıştır. Uluslararası sosyal ve ahlaki durumların şekillenmesinde eğitim sürecinin ve öğretmenlerin güçlü etkisi konunun önemini daha da artırmaktadır (Gözütok, 1999: 87). Öğretmenlik meslek etiği konusu öğretmen eğitimi ile yapılan tartışmalarda defalarca gündeme getirilmiş ve öğretmen yetiştirmede meslek etiği dersinin olması gerektiği ifade edilmiştir (Altinkurt ve Yılmaz, 2011: 117). Bir kişinin inandığı, değer verdiği ve etik olarak gördüğü şeyler genellikle düşüncelerden, kişisel eylemlerden ve etik sözleşmelerden kaynaklanmaktadır (Peach ve Reddick, 1986: 4). Öğretmenler görevlerini yerine getirirken bağlı oldukları mesleki standartları göz önünde bulundurmalıdır. Dış değişkenlerin bu ilkelerin uygulanması üzerinde fazla bir etkisi olmamalıdır. Bu durum etkili olursa öğretmene karşı güvensizlik ortaya çıkabilir ve öğretmen güven bunalımı yaşayabilir (Düzgün ve Coşkun, 2016: 97-98). Öğretmen yetiştiren eğitim kurumları, meslek etiğinin geliştirilmesi ve korunmasında en az meslek mensupları kadar sorumluluğa sahiptirler (Gözütok, 1999: 86). Her mesleğin meslek etiği ilkelerinin tam olarak bilinmesi ve bu ilkelerin ihlal edilmesi durumunda yaptırımların uygulanması gereklidir (Düzgün ve Coşkun, 2016: 97). Etik olmayan davranışların her zaman cezalandırılacağı gibi bir yaklaşım doğru değildir. Etik dışı davranışların yapıp yapılmaması, bireyin ahlaki gelişim seviyesi ile doğrudan ilişkilidir (Altinkurt ve Yılmaz, 2011: 117). Öğretmenlerin “görev, erdem, insani duyarlılık, mesleğe bağlılık, ahlaki düşünme” gibi etik davranışları arttıkça psikolojik iyi oluşları da artmaktadır (Söner ve diğerleri, 2022: 146).

Eğitim – Öğretimde Güncel Etik Sorunlar

Etik sorunlar, iyi davranışlara yönelik tereddütlerin veya itirazların ortaya çıktığı durumlardır. Davranışı belirleyen zihinsel süreçte ve davranışın sergilendiği sosyal çevrede söz konusu olabilirler (Yıldırım ve Kadioğlu, 2007: 77). Son yıllardaki politik çekişmeli söylemler, pandemi ve komplo teorileri güvenli yaşamayı öğrenmeyi ve dijital ortamlarda bireylerin birbirleriyle iletişimlerini sorunlu hale getirmiştir (Buchholz, Dehart ve Moorman, 2020: 11). Etik sorunlar, öğretmenlik mesleğinin ve özellikle sınıf ortamının doğasında vardır. Öğretmenlerin sınıfta öğrencilerine karşı açık olma ihtiyacı; öğrencileri değerlendirme, standartları yükseltme, kuralları uygulama ve önyargı ya da sindirmenin etkileri ile ilgili durumların farkında olunması gereklidir (Çokan, 2006: 24). Etik sorunları düzgün bir şekilde ele almak için muhtemelen düşünülenden daha büyük bir resme bakmak gerekmektedir (Holmes ve diğerleri, 2022: 515). Bu bağlamda öğretmenlerin yüz yüze eğitim-öğretim ortamlarının yanında uzaktan eğitim süreci gibi farklı eğitim-öğretim ortamları içerisinde de farklı etik standartları öngörebilmeli ve bu standartları etik ilkelere dönüştürmek için sürekli gelişim göstermelidir. Etik, e-öğrenme ortamları ve yapay zekâlar gibi ilgili araştırma alanlarında da yoğun ilgi görmektedir. Bu alanlarda da güvenlik, mahremiyet, denetimsizlik, önyargılar, şeffaf olmama, eşitsizlik ve çeşitlilik, rıza ve kişisel bilgilerin gizliliği gibi konular etik sorunları arasında sayılmaktadır (Holmes ve diğerleri,

2022: 506). Güncel bilgiler ışığında öğretmenler artık sadece kendi etik değerlerini önemsemekle kalmamalı, öğrencilerine de etik bilinci ve davranışı aşılamalıdır. Bu bağlamda öğretmenler uyguladıkları ve öğrettikleri etik standartların farkında olmalı ve bunları kendi davranışlarında ifade edebilmelidir (Çokan, 2006: 24). Teknolojinin giderek yaygınlaşmasıyla öğrenciler, teknolojinin sağladığı olanaklarla ilgili etik sorular sormaya teşvik edilmeli ve çocukların onayını sürekli izlenmeli, zararlar öngörülebilmesi ve proaktif davranılması, çocuklara saygı göstermek için sürekli bir uygulama etiği yürürlüğe koyulmalıdır (Southgate ve diğerleri, 2019: 20). Ayrıca insanlar hayatları süresince kararlar vermek zorunda kalmaktadır. Kişi kararları alırken etik değerlere göre hareket ediyorsa bu davranışı ahlak çerçevesinde değerlendirdiği anlamına gelmektedir (Öztürk, 2022: 13).

COVID-19 salgını, yüz yüze öğrenme bağlamında daha az belirgin olan eşitsizlikleri açığa çıkarmıştır. Özellikler dijital cihazlara ve güvenilir geniş internet ağlarına erişimle ilgili olarak bir çok ülke de sıkıntılar yaşanmıştır. Çevrimiçi ortamlarda hangi öğrencinin sesinin kısık kaldığını araştırmak ve teknoloji ile ilgili olarak eşitliği ve internete erişimi teşvik etmek amacıyla nelerin yapılabileceğinin sorgulanması da aslında etik soruların en başında gelmelidir. Bu açıdan öğretmenlerin dijital birer vatandaş olmaları da gerekmektedir (Buchholz, Dehart ve Moorman, 2020: 15-16).

Öğrenciler farklı geçmişlere sahiptirler. Çocukları şiddetten korumak, güvenli ve saygılı bir ortam oluşturmak çocuk koruma kanunları, politikaları ve prosedürleri ile somutlaştırılmalıdır. Çeşitliliğe saygı etüğün bir gereğidir ve her sınıfta özel ihtiyaçları olan, kötü yaşam koşullarına sahip, farklı kültürel geçmişi olan öğrenciler mutlaka olacaktır (Southgate ve diğerleri, 2019: 22). Eğitim yönetiminin kalitesi büyük ölçüde sınıf yönetiminin kalitesine bağlı görünmektedir. Sınıf ortamı eğitim için gereken birincil kaynaklar olan, öğrenci-öğretmen, program, araç gereçler sınıf içerisinde bir arada bulunmaktadır (Başar, 1994: 13). Zaten eğitimin asıl hedefi olan davranış kazandırma süreci de bu ortamda gerçekleşmektedir. Sosyal bir ortam özelliği gösteren sınıf ortamında öğretmenler öğrencileri üzerinde, kazanacakları bilgiler, geliştirecekleri yetenekler, kendileri, diğerleri ve öğrenme ile ilgili yargılar bakımından etkili olmaktadır. Burada öğretmenin iletişim kurma yöntemi ve uyguladığı öğretim yöntemleri bu etkiyi yönlendirmesini sağlamaktadır. Öğretmenler öğrencilerinin öğrenmesini kalıcı hale getirmek için akademik gelişimlerine yardımcı olmanın yanında öğrenme için uygun çevre koşullarını da yaratmak durumundadır. Böylelikle öğrenme için gerekli olan olumlu öğretmen ve öğrenci ilişkilerini geliştirebilecek koşullar sağlanabilmektedir (Cooper, Simonds ve Cheri, 2003).

Okullarda Etik İletişim ve Etik Kültür

İletişim insan yaşamında gözden çıkarılamaz bir olgudur. İnsan ilişkilerinde yaşanan problemler, bir iletişim sorununun sonucudur. Bir toplum içindeki insanların sürekli etkileşim içinde olması, bireyleri ve grupları birbirleriyle sürekli ilişkilere zorlamakta ve böylece her insan grubu, bir tür sosyal ilişkiler bileşimi olarak ortaya çıkmaktadır (Erol, 2012: 12). Son zamanlarda etik davranışlar, mesleki alanlarda incelenmeye başlanmış, bireysel ve mesleki yaşamda gözlemlenen tüm tutum ve davranışlar etik değerler açısından akademik düzeyde araştırılmakta ve tartışılmaktadır (Karataş ve diğerleri, 2019: 30). İletişimin etkili ve başarılı olabilmesinin yolu öğretmenin sadece okuma ve yazma ile yetinmeden, konuşma, gözlem ve dinleme becerilerini de geliştirmesinden geçmektedir (Altıntaş, 2000: 130). Tüm mesleklerde olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de öğretmenlerin mesleki etik ilkelerine uygun hareket etmesi, toplumu şekillendirecek yeni nesillerin yetişmesi için önemli görülmektedir (Karataş ve diğerleri, 2019: 42). Hoşgörülü bir ortam için okul yöneticilerinin iletişim, açıklık ve diğerlerini anlama noktasında gerekli becerilere sahip olmaları gerekmektedir (Aydın, 2002: 198). Bir örgütte tüm kontrol, denetim ve düzenlemelerin yapılmış olması, etik değerlere dayalı bir kültürün yokluğunda, etik dışı davranışların önlenmesi için yeterli olmayacaktır. Böyle bir kültür, kurumsal liderlerin etik tutum ve davranışlarıyla desteklenebilir (Günsel ve Bozkurt, 2016: 40). Kamuda etik kültürünün oluşturulması sadece kamu kurumlarının görev ve sorumluluğu değildir. Nasıl ki etik konusu çok boyutlu ise kamusal alanda etik kültürünün oluşturulması da çok boyutludur. Yasal düzenlemeler, kurumsal ve sistemsal yapı, toplumsal ve bireysel etik kültür toplumdaki etik kültürün oluşmasında önemli rol oynayan unsurlardır (Taş ve Korkmaz, 2023: 304-305).

Bir mesleğin devamı için konulan ilke ve kurallar, meslek mensupları tarafından uygulanır. Tüm eğitim aktörleri çalışmalarında belirli ilke ve kurallara uymak zorundadır. Buradan hareketle, yöneticiden öğretmene, müfettişten veliye kadar eğitimdeki tüm bireyleri iş yerinde belli bir biçimde

davranmaya zorlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini ortaya çıkaran etik değer ve normlar bulunmaktadır (Bayram, 2014: 185). Canlı bir sınıf ortamı yaratmada sahiplenen, paylaşan, tartışan, eğlenen, öğrenen, kısacası yaşayan öğrenci tipini oluşturmak önemlidir. Tabii bunun için öğrencilerin fark edilmesi gerekmektedir. Fark etmek, öğrencilerin öğrenme yeteneklerini, ilgi alanlarını ve duygularını bilmekle ilgilidir (Çokan, 2006: 27).

Etik ilkelerin hoşgörü boyutunda okul yöneticileri başkalarının görüşlerine değer vermeli, eleştirilere açık olmalı, başkalarını dinlerken kendisini onların yerine koymalı ve karşıdaki kişiyi anlamaya çalışmalıdır (Aydın, 2002: 197). İletişimsel sosyal ilişkiler sayesinde insanlar çevrelerindeki dünyayı oluşturan anlamlar yaratırlar ve bu anlamlar insanların içinde yaşadıkları çevreyi ve dış gerçekliği anlamalarında fayda sağlar. (Erol, 2012: 15). Öğrencilerin kendi bireysel özellikleri ile kendilerine has bir varlık olarak algılanabilmesi ve öğrencinin bireysel varoluşunun gereklerini yaşayabilmesi için, sınıfta etik ve empatik bir iletişimin kurulması gereklidir (Çokan, 2006: 26). Duyarlılık daha ziyade, bir konunun etik mülahazalar gerektirip gerektirmediğine dair bir farkındalık durumudur; etik duyarlılığa sahip bireyler, sorunun ahlaki yoğunluğunu tahmin etmede daha isabetlidir. Bu etik açıdan hassas insanlar aynı zamanda daha yüksek empati becerilerine sahiptir (Günsel ve Bozkurt, 2016: 38). Eğitim uzmanları, belirli dogmalara saplanıp kalmadan, kendi etik kurallarına bağlı kaldıkları, anlam geliştirdikleri, sürekli kendilerini geliştirdikleri, sürekli sorgulamaya çalıştıkları ve yenilik yaptıkları sürece işlerini sevecekler ve böylece toplum tarafından sevicek, sayılacaklardır (Bayram, 2014: 187).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Holmes ve diğerleri (2022), Eğitimde Yapay Zekâ (AIED) adlı araştırmalarında özünde öğrencilerin öğrenmelerini destekleme arzusu olsa da farklı alanlarından elde edilen deneyimlerden ötürü etik niyetlerin kendi başlarına yeterli olmadığını ifade etmektedir. Adalet, hesap verebilirlik, şeffaflık, önyargı, özerklik, aracılık ve kapsayıcılık gibi konuların da açıkça dikkate alınmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada da tarihsel süreç içerisinde etik kavramı incelenmiş ve eğitim öğretim kurumlarında uygulanma tarzlarına bakılmıştır. Son yıllarda öğrenme ortamlarının çeşitlenmesiyle etik ilkelere duyulan gereksinim giderek önem kazanmaktadır. Özellikle uzaktan eğitim uygulamalarında etik ilkelerin çeşitli yönlerden yeniden ele alınması farklı öğrenme ortamları için bir standart geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Altınkurt ve Yılmaz'ın (2011) yaptıkları çalışmalarında öğretmen adaylarının öğretmenlerin etik dışı davranışları ile ilgili görüşlerinden yola çıkarak ulaştıkları sonuca bakıldığında; başarı düzeyi düşük öğrencilerle yeterince ilgilenmemeyi etik dışı bir davranış olarak görmekteyler. Bunun yanında sınıf içi kuralları öğretmenin tek başına belirlemesi, alanıyla ilgili yayınları takip etmemesi de aday öğretmenler tarafından etik dışı davranışlar olarak nitelendirilmektedir. Bu incelemede de hem yabancı kaynaklarda hem de ülkemizde yapılan araştırmalarda özellikle sınıf kurallarının belirlenmesinde öğrenci-öğretmen etkileşiminin önemi vurgulanmaktadır. O halde etkili bir iletişim kurarak öğrencileri okul yönetimi içine dâhil etmek ve okul kurallarını birlikte belirlemek, okul kültürüne birlikte şekil vermek etik davranışlar içerisinde sayılabilir. Bu vesileyle okul içinde çoğu disiplin probleminin önüne geçilebilir ve öğrenciler ya da öğretmenlerin okul kültürünü benimsemeleri daha içten olabilir.

Özdemir (2007) yaptığı çalışmasında, yaşanan tüm gelişmelerin, kamu yönetimi etiği sorunsalına yönelik akademik ilginin yoğunlaşmasına yol açtığını tespit etmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan sonra etik üzerine yapılan çalışmalarda artış olmuş ve kurumlar kendi etik ilkelerini oluşturmaya başlamışlardır. İncelenen makale ve tezlerde son yıllarda mesleki etik ilkeleri oluşturmakla ilgili çalışmalarda artış olduğu söylenebilir. Çokan'a (2006) göre ise öğretmenlerin toplumu şekillendirmedeki rolleri göz önüne alındığında öğretmenlerin etik algı geliştirilebilmelerine yönelik adımlar atılmalı, bu amaçla öğretmenlik mesleğinin etik temellere oturtulmasına yönelik çalışmalar artırılmalıdır. Son yıllarda eğitim-öğretim ortamlarının çeşitlenmesi sonucu öğretmenlerin ya da okul yöneticilerinin teknolojik gelişmeleri de sürekli takip etmeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda özellikle yurtdışında yapılan araştırmalarda; çevrimiçi kaynakların etik açıdan doğruluğu ve geçerliliği, farklı inanç ve deneyimlere sahip insanlarla saygılı bir şekilde iletişim kurmanın gerekliliği, güvenli bir etkileşim kurulabilmesi için teknolojinin nasıl kullanılabileceği, dijital vatandaşlık yolunda etik ilkelerin nasıl belirleneceği konularına ağırlık verildiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin; öğrenci, veli, öğretmen ve diğer yöneticilere karşı etik açıdan sorumluluklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, öğretmenler öğrencilerini; eğitim-öğretim süreci dışına çıkaramazlar, farklı düşüncelerinden dolayı yargılayamazlar. Öğrencilerin güvenli bir ortamda eğitim – öğretim faaliyetlerine katılmasını sağlarlar ve kişisel bilgilerin korunması kapsamında gerekli çalışmaları yaparlar. Okul yöneticileri öğrencilerin sağlıklı ve güvenli bir ortamda eğitim öğretim faaliyetleri içinde bulunmaları için her türlü önlemi almalıdır. Okula çocuğu hakkında bilgi almak için gelen veliler güler yüzle karşılanmalı ve gizli tutulması gereken bilgiler hariç olmak üzere çocuğunun genel başarısını artırma ve disiplin sorunlarının önüne geçme adına her türlü bilgi kendisine sağlanmalıdır. Bir öğretmen ya da yönetici meslektaşları ile uyum içinde çalışmalı, velilerle öğretmenleri karşı karşıya getirecek girişimlerde bulunmamalıdır.

İletişimin güvenliği için doğru bir tutum, dürüstlük ve adaletli yaklaşım fayda sağlayabilir. Başarılı, bilgili ve özgürlükçü bir bakış açısıyla çeşitliliklere karşı hoşgörülü davranarak ve bu hoşgörünün üst yöneticiler tarafından da desteklenmesi toplumsal etik sistemin oluşturulmasında yararlı olabilir. Eğitim-öğretim çalışmaları, öğretmen-öğrenci etkileşimi, müfredat kapsamı, öğretmen ve yönetici tutumları, okul kuralları ve öğretmenlerin sınıfta aldığı kararların etikle ilgili olduğu ifade edilebilir. Mesleki etik bağlamında yönetici ve öğretmenler için geliştirilecek etik ilkelerde bu durumlar göz önünde bulundurulabilir.

Eğitimde etik boyutunda incelenen kaynaklarda yer alan etik dışı davranışlar arasında; “öğretmenlerin derslere hazırlıksız girmeleri, derslere giriş çıkışlara itina göstermemeleri, kopya çekilmesine göz yummaları gözetmen olarak yer aldığı sınıflarda dikkatsiz davranmaları ve kopya çekilmesine göz yummaları öğrencileri örgütleyerek yaptırmak istedikleri işler için öğrencileri kullanmaları, başkasının yaptığı çalışmalara emeği olmadığı halde adını yazdırmaları, öğretmenler arasında huzursuzluk çıkarmaları, dedikodu yaparak meslektaşlarına iftira atmaları, başkalarının yanında sürekli meslektaşını kötülemeleri” gibi durumlar sayılabilir. Yapılacak çalışmalarda bu güncel etik sorunlar üzerine araştırmalar yapılabilir, ölçme araçları geliştirilebilir. Nitelikli bir eğitim-öğretim hizmeti verebilmenin en önemli adımlarından biri de okul yönetimi, öğretmen, veli arasındaki etkileşimin ve okulun çevresiyle olan ilişkilerinin kaliteli olmasıdır. Okul yönetimi topluma karşı sorumluluğunu bilmeli, görevlerde aktif rol almalı ve planlama yaparak kıt kaynakları en verimli bir şekilde kullanmalıdır. Okul yöneticileri eğitim felsefesi doğrultusunda vizyon ve misyon belirlemeli, okulda kaliteli eğitim-öğretim faaliyetlerinin yapılması için gerekli tedbirleri almalıdır. Bu noktada öğrenci ve öğretmen devamsızlıklarının takibi, nöbet yerlerinin gözlemesi, dersler hakkında öğretmen ve öğrenci görüşlerinin dinlenmesi, velilerin görüşlerinin alınması gibi uygulamalar fayda sağlayabilir.

Levent ve Kınık (2017) nitel araştırma deseninde yaptıkları bir doküman incelemesi ile YÖK Tez Merkezi veri tabanında, başlığında “etik” geçen tezleri taramışlardır. Bu tarama sonucunda eğitim ve öğretim alanında erişime açık 108 yüksek lisans ve 13 doktora tezi olmak üzere toplam 121 teze ulaşılmıştır. Etik konusu ile ülkemizde eğitim-öğretim alanında yapılan ilk tez 1998 yılında yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 01.08.2023 tarihinde yapılan tarama sonucunda “etik” konulu tezlerin sayısında 2017 yılından sonra önemli sayıda bir artışın olduğu söylenebilir. 2017-2023 yılları arasında “etik” konulu tezlerin sayısı 774 olmuştur. Bu çalışmadan elde edilen bu bulgular sonucunda eğitim-öğretim alanında “etik” ile ilgili yapılan tezlerin yeterli sayıda olmadığı ifade edilebilir. 2017’den sonra eğitim-öğretim alanında “etik” konulu yapılan tezlerin incelemesi yapılabilir ve bu konu akademik anlamda makalelere ya da tezlere konu olabilir.

Özetle, mesleğin etik boyutu öğretmenler tarafından fark edilirse, öğretmenler davranışlarında daha bilinçli ve duyarlı olabilir ve böylece sınıf içi etkileşimlerinin kalitesi yükselebilir. Öğretmenler sınıfta çeşitli etkinlikler düzenleyerek, öğrencilerini uyarabilir, onları birçok bakımdan değerlendirebilir ve belli bilgileri öğrenmelerini sağlayabilir. Öğretmenler etik duyarlılıkla hareket ederse daha etkili bir eğitim süreci gerçekleştirilebilir. Sonuç olarak öğretmenliğin etik boyutuna duyulan önem akademisyenler, okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından giderek daha da artmaktadır.

Kaynakça

Acar, G. C. (2022). Etik teoriler. S. Tuncel (Ed.) *Sporda Meslek Etiği* içinde (ss. 17-31). Efe Akademi Yayınları.

- Akça, N. (2022). Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin mesleki etik davranışları ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişki [*Tezsiz Yüksek Lisans Projesi*]. Pamukkale Üniversitesi.
- Altinkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmenlerin mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22), 113-128.
- Aydın, İ. (2003). *Eğitim ve öğretimde etik*. Pegem Akademi.
- Aydın, İ. P. (1998). *Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik*. Pegem Akademi.
- Aydın, İ. P. (2002). *Yönetmel mesleki ve örgütsel etik*. Pegem Akademi.
- Bartneck, C., Lütge, C., Wanger, A. & Welsh, S. (2020). *An introduction to ethics in robotics and AI*. Springer.
- Bayram, L. (2014). Eğitim etiği. S. Atak ve S. K. Gül (Ed.) *Meslek etiği kavramları içinde* (ss. 173-188). Adalet Yayınevi.
- Buchholz, B. A., Dehart, J. & Moorman, G. (2020). Digital citizenship during a global pandemic: moving beyond digital literacy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 64(1), 11-17.
- Coşkun, B. ve Çelikten, M. (2020). Öğretmenlik meslek etiği üzerine bir inceleme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(21), 687-710. <https://doi.org/10.26466/opus.666967>
- Çelik, V. (1999). *Eğitimsel Liderlik*. Pegem Akademi.
- Çetin, M. ve Özcan, K. (2004). Okul yöneticilerinin etik davranışlarının öğretmenlerin iş doyumuna etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(20), 21-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/359/1980> Erişim Tarihi: 10.06.2023.
- Çokan, S. E. (2006). Sınıf öğretmenlerinin öğretim etiğine yönelik algılarının sınıf içerisinde karşılaştıkları sorunlu davranışları gidermeye yönelik kullandıkları stratejilere yansımaları [*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*]. Balıkesir Üniversitesi.
- Düzgün, Y. ve Coşkun, Z. S. (2016). İlköğretim öğrencilerinin öğretmenlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeyine ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 95-110.
- Erol, G. (2012). *İletişim ve etik*. Hiperlink Yayınları.
- Gojayeva, S. (2021). Etik iklimin örgüt yararına etik olmayan davranışlar, örgütsel bağlılık ve iş tatmini üzerindeki etkileri [*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*]. Kocaeli Üniversitesi.
- Gözütok, D. (1999). Öğretmenlerin etik davranışları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 32(1), s. 83-99. DOI: [10.1501/Egifak_0000000021](https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000021)
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. K. S. Akbaş K. (Çev. Ed.). Ayrıntı Yayınları.
- Holmes, W., Poraska-Pomsta, K., Holstein, K., Sutherland, E., Toby Baker, S. B., Santos, O. C. & Koedinger, K. R. (2022). Ethics of AI in education: towards a community-wide framework. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, (32), 504-526.
- Johnson, B. & Buzelli, C. A. (2002). Expressive morality in a collaborative learning activity: a case study in the creation of moral meaning. *Language and Education*, 16(1), 37-47. <https://doi.org/10.1080/09500780208666818>
- Karataş, S., Caner, M., Kahyaoğlu, R. B. ve Kahya, S. (2019). Öğretmen adaylarının gözünden etik öğretmen ve öğretmenlik meslek etiği dersi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi (ENAD)*, 7(1), 29-49.
- Koç, K. (2010). Etik boyutlarıyla öğretmenlik. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35(373), 13-20.
- Levent, F. ve Kınık, F. Ş. (2017). Türkiye'de eğitim-öğretim alanında etik konulu yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İş Ahlakı Dergisi*, 10(1), 99-114.
- McShane, S. & Glinow, M. A. (2016). *Örgütsel davranış*. A. Günsel ve S. Bozkurt (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özdemir, M. (2007). Kamu yönetiminde etik. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 179-195.
- Öztürk, E. (2022). Etik ve ahlak kavramları. S. Tuncel (Ed.) *Sporda Meslek Etiği içinde* (ss. 7-17). Efe Akademi Yayınları.
- Peach, L. & Reddick, T. L. (1986). A Study of the attitudes of public school teachers and administrators in middle tennessee concerning ethical behaviors. *Istitute of Education Sciences (ERIC)*, 1-15.

- Sabuncuoğlu, Z. (2011). *İşletme etiği*. Beta Yayıncılık.
- Southgate, E., Smith, S. P., Cividino, C., Saxby, S., Kilham, J., Eather, G. & Bergin, C. (2019). Embedding immersive virtual reality in classrooms: Ethical, organisational and educational lessons in bridging research and practice. *International Journal of Child-Computer Interaction*, (19), 19-29.
- Söner, H., Erdoğan, M., Çay, A., Şen, R., Erdoğan, E. ve Uçak, S. (2022). Öğretmenlerde mental iyi oluş ve etik davranışlar arasındaki ilişki. *Journal of Management Theory and Practices Research (JMTPR)*, 3(2), 140-152.
- Standford Felsefe Ansiklopedisi. (2007, Ocak 23). *Standford encyclopedia of philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/metaethics/> Erişim Tarihi: 01.08.2023.
- Strike, K. & Soltis, J. F. (2009). *The ethics of teaching*. New York: Teachers College. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=qLmT7hfWoqWC&oi=fnd&pg=PT9&dq=The+Ethics+Of+Teaching&ots=heVnBzWT6S&sig=yKPhLBR3w0bYuWUNKZHNJc9JR5c&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false Erişim Tarihi:18.07.2023.
- Taş, İ. E. ve Korkmaz, H. (2023). Kamu yönetiminde etik kültürün geliştirilmesi ve kamu görevlileri etik kurulu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 301-324. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1222927>
- Toprakçı, E., Bozpolat, E. ve Buldur, S. (2010). Öğretmen davranışlarının kamu meslek etiği ilkelerine uygunluğu. *e-International Journal of Educational Research*, 35-50.
- TÜSİAD. (2005). *Devlette etikten etik devlete: kamu yönetiminde etik kavramsal çerçeve ve uluslararası uygulamalar*. TÜSİAD Yayınları.
- Usta, A. (2011). Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39-50.
- Yıldırım, G. ve Kadioğlu, S. (2007). Etik ve tıp etiği temel kavramları. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2), 7-12.
- Yıldız, A. (2012). Meta-etik bir teori olarak ahlaki sezgiciliğin savunulabilirliği [*Yayımlanmamış Doktora Tezi*]. Ankara Üniversitesi.